

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το βιβλίο αυτό είχε αρχικά δημοσιευθεί στα αγγλικά το 1992 από το Κέντρο Μικρασιατικών Ερευνών στην Αθήνα. Η συγγραφέας θα ήθελε με την ευκαιρία να ευχαριστήσει εδώ τον καθηγητή Πασχάλη Κιτρομηλίδη και το Κέντρο Μικρασιατικών Ερευνών για την αгаστή συνεργασία τους. Η παρούσα έκδοση είναι διευρυμένη και αναθεωρημένη· περιλαμβάνει δύο πρόσθετα κεφάλαια, το έκτο και το δέκατο, επιπλέον κείμενο όπου χρειάζοταν και μεγαλύτερη βιβλιογραφία. Στόχος ήταν να παρουσιαστεί έτσι και η πρόσφατη βιβλιογραφία επί του θέματος, καθώς και η πρόσθετη έρευνα, την οποία πραγματοποίησε η συγγραφέας μετά την πρώτη έκδοση του βιβλίου, σχετικά με την οικονομική ιστορία της Σμύρνης κατά τον 18ο και τον πρώιμο 19ο αιώνα.

Το έργο αυτό ασχολείται με τη φύση και οργάνωση των εμπορικών και εμποροπιστωτικών σχέσεων της Σμύρνης με τη Δυτική Ευρώπη, από το 1700 μέχρι το 1820. Αναλύει τις οικονομικές δραστηριότητες των δυτικοευρωπαϊκών εμπορικών κοινοτήτων, και ειδικότερα της γαλλικής, της βρετανικής και της ολλανδικής. Εξετάζει επίσης την οικονομική δραστηριότητα των οθωμανών εμπόρων, μουσουλμάνων και μη, των Αρμενίων, των Ελλήνων και των Εβραίων· σε μικρότερο δε βαθμό των Τούρκων, καθώς η μελέτη ασχολείται κατά κύριο λόγο με το εξωτερικό εμπόριο της Σμύρνης με την Ευρώπη, στο οποίο μεγαλύτερο ρόλο έπαιζαν οι μη μουσουλμάνοι. Το βιβλίο στοχεύει στη μελέτη της οικονομίας ενός μεγάλου διεθνούς οθωμανικού λιμανιού κατά τον 18ο και τον πρώιμο 19ο αιώνα, εποχή σημαντικής επέκτασης της παγκόσμιας οικονομίας αλλά και του οθωμανικού εμπορίου. Η μελέτη φτάνει μέχρι το τέλος των Ναπολεόντειων Πολέμων, καθώς οι οικονομικές εξελίξεις κατά την περίοδο εκείνη εγκαινίασαν μια νέα εποχή και συγχρόνως αποτελούσαν κληρονομιά του προηγούμενου αιώνα. Εξετάζονται λοιπόν με προσφορότερο τρόπο στο πλαίσιο ενός «μακρού 18ου αιώνα». Μετά τη δεύτερη δεκαετία του 19ου αιώνα, η οικονομία της Σμύρνης και η οικονομική αλληλεπίδραση της πόλης με τη Δύση άλλαξαν σημαντικά – τέτοιες μεταβολές όμως βρίσκονται έξω από το πεδίο αυτής της μελέτης.

Ήδη από τις αρχές του 18ου αιώνα η Σμύρνη ήταν σημαντικό διαμετακομιστικό και πιστωτικό κέντρο για το εμπόριο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με την Ευρώπη, διαθέτοντας καλά εδραιωμένες και ευημερούσες εμπορικές κοινότητες Δυτικοευρωπαίων. Κατά τη διάρκεια του ίδιου αιώνα η

Σμύρνη ανέπτυξε περαιτέρω τις εμπορικές και πιστωτικές της δραστηριότητες, με αποτέλεσμα στο δεύτερο μισό του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα να αναδυθεί ως το σημαντικότερο λιμάνι στο εμπόριο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με τη Δύση. Στη διαδικασία αυτή το λιμάνι αποτέλεσε επίσης έναν πυρήνα του χειρσαίου εμπορίου καραβανιών, το οποίο συνέχισε την οθωμανική ενδοχώρα. Όσον αφορά το παράκτιο εμπόριο, η Σμύρνη έγινε ο σημαντικότερος κόμβος του θαλάσσιου άξονα Κωνσταντινούπολης-Σμύρνης-Αλεξάνδρειας, ο οποίος αποτελούσε την πιο πολυσύχναστη διαδρομή του εσωτερικού οθωμανικού εμπορίου. Η ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας, με εντεινόμενους ρυθμούς και αυξανόμενο βαθμό στις τελευταίες δεκαετίες του 18ου και τις πρώτες του 19ου αιώνα, συνέπεσε με την απογείωση της οικονομίας της Σμύρνης. Την περίοδο αυτή, ο εμπορικός και ο πιστωτικός τομέας της πόλης συνέχισαν να διογκώνονται παράλληλα με τη σημαντική ανάπτυξη της εσωτερικής αγοράς της. Στις αρχές πια του 19ου αιώνα η Σμύρνη, έχοντας πλέον κατακτήσει την απόλυτη ηγεμονία στο εξωτερικό εμπόριο της Αυτοκρατορίας με την Ευρώπη, κυριαρχούσε και σε ένα από τα πιο εκτεταμένα εμπορικά και πιστωτικά δίκτυα της οθωμανικής ενδοχώρας. Την εποχή εκείνη οι Αμερικανοί συμμετείχαν πλέον και εκείνοι, μαζί με τους Ευρωπαίους, στο εμπόριο με την πόλη.

Το βιβλίο αυτό δεν θα είχε γραφτεί ποτέ χωρίς τη συνεργασία και βοήθεια πολλών ανθρώπων και θεσμών. Για τη βοήθειά του είμαι βαθύτατα υπόχρεη στον καθηγητή Πασχάλη Κιτρομηλίδη του Πανεπιστημίου Αθηνών και του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, διευθυντή του Κέντρου Μικρασιατικών Ερευνών· την ομότιμη καθηγήτρια Olga Crisp, της Σχολής Σλαβονικών και Ανατολικοευρωπαϊκών Μελετών του Πανεπιστημίου του Λονδίνου· τον ομότιμο καθηγητή J.M. Wagstaff του πανεπιστημίου του Σαουθάμπτον· τον εκλιπόντα καθηγητή Charles Carrière, του πανεπιστημίου της Αιξ-αν-Προβάνς· τους δρες Marcel Courdurié και Patrick Boulanger, των Αρχείων Εμπορίου και Βιομηχανίας της Μασσαλίας· τον καθηγητή Yuzo Nagata, του Ινστιτούτου για τη Μελέτη των Γλωσσών και Πολιτισμών της Ασίας και της Αφρικής, Τόκυο· την κα Μαρίκα Φραγκάκη-Ιωάννου, της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδας, Αθήνα· την καθηγήτρια Όλγα Κατσιαρδή-Hering, του Πανεπιστημίου Αθηνών· τον καθηγητή Michael Dohan του Queens College του Πανεπιστημίου της Πόλης της Νέας Υόρκης. Ευχαριστίες οφείλω επίσης στον καθηγητή R.R.M. Clogg, του St. Anthony's College του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης, επιβλέποντα καθηγητή της διδακτορικής μου διατριβής στο King's College του Πανεπιστημίου του Λονδίνου, στην οποία βασίστηκε αυτό το βιβλίο, καθώς εκείνος μου έδωσε την αρχική έμπνευση και κατόπιν πολύτιμη καθοδήγηση και βοήθεια. Ιδιαίτερα θα ήθελα εδώ να ευχαριστήσω τον καθηγητή Σωκράτη Πετμεζά του Πανεπιστημίου Κρήτης (και υπεύθυνο της ιστορικής σειράς των Εκδόσεων Αλεξάνδρεια), για την αφοσίωση και τις πολύτιμες συμβουλές του, οι οποίες συνέβαλαν σε μεγάλο βαθμό στη βελτίωση της παρούσας έκδοσης.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω επίσης στο προσωπικό της βιβλιοθήκης της Σχολής Ανατολικών και Αφρικανικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Λονδίνου· της Βρετανικής Βιβλιοθήκης· των Εθνικών Αρχείων του Ηνωμένου Βασιλείου· του Public Record Office, Λονδίνο· του Institute of Historical Research, του Πανεπιστημίου του Λονδίνου· των Archives Nationales de France, Παρίσι· των Archives du Ministère des Affaires Étrangères, Παρίσι· των Archives de Commerce et d'Industrie de Marseille, Μασσαλία· των Archives Départementales-des-Boûches-du-Rhône, Μασσαλία· του Centre des Archives Diplomatiques de Nantes, Νάντη· της Γενναδείου Βιβλιοθήκης, Αθήνα· της βιβλιοθήκης του Κέντρου Μικρασιατικών Ερευνών, Αθήνα. Το προσωπικό της βιβλιοθήκης του Queens College, του Πανεπιστημίου της Πόλης της Νέας Υόρκης, μού παρείχε εξαιρετικά πολύτιμη βοήθεια και υποστήριξη, για την οποία θα ήθελα να το ευχαριστήσω και εδώ.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τις Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, που με τίμησαν με την απόφασή τους να συμπεριλάβουν την ελληνική έκδοση του βιβλίου στην έγκριτη σειρά τους. Θα ήθελα επίσης να εκφράσω την εκτίμησή μου για όλη τη φροντίδα και το χρόνο που αφιέρωσαν στην έκδοση του βιβλίου αυτού, καθώς και για την αγαστή συνεργασία και την κατανόησή τους. Ειδικότερα θα ήθελα να ευχαριστήσω τους εκδότες, κ. Τάκη Φραγκούλη και κ. Κώστα Λιβιεράτο, καθώς και την κυρία Βικτωρία Λέκκα. Θα ήθελα επίσης να εκφράσω τις ευχαριστίες και την ευγνωμοσύνη μου στο Queens College του Πανεπιστημίου της Πόλης της Νέας Υόρκης, το οποίο με τίμησε με μια γενναία οικονομική συνεισφορά με στόχο την έκδοση του βιβλίου αυτού.

Η αρχική έκδοση του βιβλίου αυτού ήταν αφιερωμένη στους γονείς μου, η διαρκής υλική και ηθική υποστήριξη των οποίων επί πολλά έτη έκαναν δυνατή την ολοκλήρωσή του. Αναγνωρίζοντας τη συνεχή ευγνωμοσύνη μου σε εκείνους, αφιερώνω την παρούσα έκδοση στη μνήμη των πλέον εκλιπόντων γονέων μου Στέφανου και Κυριακής-Αικατερίνης.

Με βαθιά μου θλίψη εκφράζω εδώ τις ιδιαίτερες ευχαριστίες μου στον εκλιπόντα σύζυγο, φίλο και πνευματικό συνοδοιπόρο μου David Syrett, Διακεκριμένο Καθηγητή της Ιστορίας στο Queens College του Πανεπιστημίου της Πόλης της Νέας Υόρκης. Η πνευματική γενναιοδωρία και η οξυδέρκειά του, η κατανόησή του της ιστορίας και η βαθιά αφοσίωσή του στην έρευνα μού πρόσφεραν ανεκτίμητη γνώση, ενθάρρυνση και συμβουλές, καθώς και απεριόριστη υποστήριξη σε όλες τις πνευματικές μου απόπειρες, του βιβλίου αυτού συμπεριλαμβανομένου, κάτι για το οποίο θα είμαι πάντοτε ευγνώμων.

Παραμένω πλήρως υπεύθυνη για οποιαδήποτε παραλείψη ή σφάλμα της μελέτης.

Elena Frangakis-Syrett
Queens College του Πανεπιστημίου της Πόλης της Νέας Υόρκης,
Νοέμβριος 2008